Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 788 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati 10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna

Yashil iqtisodiyotga oʻtishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati 16
Gulnora Abdurahmonova

Oʻzbekistonda “yashil” iqtisodiyotga oʻtish muammolari va uni bartaraf etish yoʻllari 22
S. R. Topildiyev

Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi 28
Muratova Shohista Nimatullayevna

Green Economy in Tourism in Uzbekistan 32
Alieva Makhbuba Toychievna

Инновационные подходы в сельском туризме: “Зеленые маршруты” 36
Голышева Елена Вячеславовна

Mamlakatimizda “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yoʻnalishlari 42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloyevich

Toʻqimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari 47
A.Yu. Mardanov

Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari 52
A’zamov Saidakbarxon Avazxon oʻgʻli

Oʻzbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish 57
Abdullayev Elyorbek Odiljon oʻgʻli

Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining oʻrni 62
Akbarov Akmalxon Akrom oʻgʻli

Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash koʻrsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlari 66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich

Iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashda “yashil” iqtisodiyot va uning ayrim masalalari 70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashda qishloq xoʻjaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va oʻziga xos xususiyatlari 74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati 78
Butanova Dilnoza Rustamovna

Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta’siri 83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna

Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qoʻllanilishi 95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon oʻgʻli

Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning oʻrni 101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi

Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari 104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich

Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari 110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich

Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi 113
Mahamatova Maftuna

Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik koʻrsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari 119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari 124
Said Po'latov Maxamedovich

Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry 128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li

Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar 135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi

O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni 142
Toshmurod Kulmanov

Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari 147
Tursunova Dilnavo Islomovna

Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish 150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi

Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari 159
Allayor Norboyev Ismoilovich

Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish 162
Boltayev Abror Sayitmuradovich

Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari 168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich

Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish 174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich

Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari 179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov

Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Aglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida 185
Raximbayev Akmal Azatboyevich

Korxonalarni boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari 190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

Globallashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 195
Salimov Dilshodbek Davronovich

To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi 199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich

Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari 203
Nilufar Umarova

O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili 207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li

Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili 213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari 220
Meliyev Isroil Ismoilovich

Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar 227
Melikov Otabek Maxmadiminovich

Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni 232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich

Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar 237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna

Задачи предмета «русского языке» на современном этапе 243
Адилова Солияхон

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati 247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o‘g‘li

Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari....252
Gapparov Azim Qayumovich

O‘zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri....258
Isayev Atabek Djurabayevich

Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market....266
Jurabek Sobirov

Ta’lim xizmatlari bozorida oliy ta’lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili....270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich

Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o‘sishdagi roli 276
Mamadiyorova Dilorom Ravshon qizi

Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili....280
Mamadjanova Tuyg‘unoy Axmadjanovna

Improving Internal Control System 287
Mexmonaliyev Ulug‘bek Erkinjon o‘g‘li

Oliy ta’lim xizmatlarini targ‘ib qilishda OTMlar veb-saytlari samaradorligini oshirish....291
Musayev Bekjon Shukurillayevich

Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish 298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari....302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o‘g‘li

Xizmatlar ko‘rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari....306
N. B. Yahyoxonov

Mikromoliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili....311
Nazarova Muslima Nazarovna

Sanoat korxonalarida aylanma mablag‘lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlari....317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich

Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari....322
Olimova Nodira Xamrakulovna

O‘zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar 329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po‘latxon o‘g‘li

O‘zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo‘nalishlari....333
Qahhorov Azizjon Ahror o‘g‘li

Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi 338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o‘g‘li

Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari....341
Raxmanov Mexridin Sindarovich

Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati....345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish....350
Samandarov Zuxriddin Raup o‘g‘li

Sharq va G‘arb tamaddunida gender qarashlar....355
Samandarova Gulxayo Abdukarim qizi

Imkoniyati cheklanganlarga to‘siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari 359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o‘g‘li

To‘qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati 363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna

Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiytlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog‘liqligi 367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане 373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich

Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts 379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich

Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar 384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari 391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi

Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 396
Xusanov Ulugbek Nishanovich

Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari 402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna

O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari 405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi

Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров 408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна

Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari 412
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li

Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari 416
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich

Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан 420
Адашов Гайрат Рустамович

Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi 424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna

Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане 432
Б. А. Хакимов

Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции 438
Бабаева Гузаль Яшиновна

"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgani imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida 444
Davlayev G'olib Ashurovich

Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili 447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich

Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri 452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich

O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish 457
Jonuzokov M. K.

Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish 461
Ismailov Allayor Rashidovich

Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции 465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович

Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish 471
Kalandarova Nargiza Narimanovna

Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения 475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна

Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях 478
Киличев А. А.

Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish 485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане 490
Курпаяниди Константин Иванович

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag‘laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish 497
Mahmudova Go‘zal Samadjon qizi

Muqimiy ijodiDA milliy uyg‘onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar 502
Muxlisa Muxitdinova

Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана 505
Наимов Шахрух

Определение специфических особенностей и факторов вляющие на процесс внедрения междурнародных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан 509
Хайдаров Зохир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохир Зода

Inson kapitalida mujassam bo‘lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o‘rni va roli 514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova

Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма 521
Пулатова Сурайё Юлдашевна

Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе 525
Рахимова Гавхар Ойбековна

O‘zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli 530
Saidova Subhinigor Azizovna

Xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag‘allikni qisqartirishning innovatsion yo‘llari 535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o‘g‘li

Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari 541
Umirov Xurshid Islomovich

Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari 545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna

“Авеста” – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии 549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович

Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия 555
Хамдамов С. Ф.

Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish 562
Xasanova Nafisa Shavkatovna

Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish 566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi

Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar 572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna

Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o‘ziga xos iqtisodiy xususiyatlari 578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o‘g‘li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich

Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o‘rni 583
Toyirova Amina Baxtisher qizi

Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag‘batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili 588
Haydarov Humoyun Begmurod o‘g‘li

Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar 592
K. Q. Tajibayev

Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике 599
Камолова Феруза Кахрамоновна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O‘zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo‘llari 603
Mirzayeva Lola Shavkatovna

Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o‘rni 607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna

Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi....612
Ruzmetova Gulira’no Atabekovna

Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari....620
Salixov Sherzod Abduxakimovich

Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish 625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna

Budjetdan tashqari mablag‘lar hisobi va nazoratini takomillashtirish 628
Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich

Xizmat ko‘rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi 635
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li

Xizmat ko‘rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari....640
Muhammadamin Erdon o‘gli Erdonov

Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста 644
Насиров Дилшод Фархадович

Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана 654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович

Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir....659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o‘g‘li

Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo‘nalishlari....664
Razzakov Jasur Xamraboyevich

Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan 670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi

Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish 677
Meliqulov Abduhalil Norinovich

O‘zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo‘nalishlari 683
Ortiqov Avazbek Bahrom o‘g‘li

Rene Dekart va Blez Paskal ta’limotlarida ratsional g‘oyalar komparativistikasi....689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna

Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari 694
Samijonov Musobek G‘ayratjon o‘g‘li

The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan’s Efforts to Join It....699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara

Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar....705
Abduqaxorov Ulug‘bek Abdug‘aniyevich

Yangi O‘zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo‘nalishlari 709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich

Mahalliy soliqlar va yig‘imlarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari 713
Tuychiyev Kamoliddin

Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg‘or tajribalari va ulardan foydalanish yo‘llari 717
Yadgarov Nodir Ravshanovich

Organik qishloq xo‘jaligiga o‘tish bosqichlarining tashkiliy jihatlari va iqtisodiy asoslari....723
Amirqulov Shuxrat Olimovich

Davlat xaridlari jarayonida e’tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari 727
G‘ofurov Temur Baxrom o‘g‘li

O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari 730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o‘g‘li

Iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari 733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva

Sug‘urta faoliyatini takomillashtirishda anderrayting xizmatining o‘rni 737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo‘nalishlari 741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich

Kambag‘allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo‘naltirish 745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich

Yoqilg‘i-energetika korxonalarning moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari 749
Xusanov Qaxramon Nishonovich

Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике 753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна

Эффективность программ соответствия в различных компаниях 757
Ахмедов Бехзод Ахмедович

Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте 762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович

Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles 767
Esanova Shohida Utkirovna

Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg‘or xorij tajribalari 774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich

Paxta-to‘qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish 781
Toshpo‘latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o‘g‘li

XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING INNOVATSION YO'LLARI

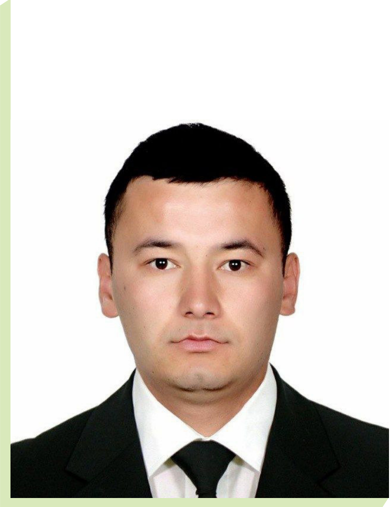

Sultonov Shodiyor Abduhalilovich
I.f.n., SamISI "Real iqtisodiyot" kafedrasi dotsenti

Nazarov Asqar Anvar o'g'li
Ishtixon tumani Investitsiyalar,
sanoat va savdo bo'limi boshlig'i o'rinbosari

Annotatsiya: Maqolada xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida aholi kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari ilmiy dalillar misolida ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: kambag'allik, aholi, innovatsiya, bandlik, ishsizlik, ijtimoiy innovatsiya, mehnat, muhojir, ta'lim, atrof-muhit.

Abstract: In the article, innovative ways of reducing poverty of the population based on the development of the service sector are shown on the example of scientific evidence.

Key words: poverty, population, innovation, employment, unemployment, social innovation, labor, immigrants, education, environment.

Аннотация: В статье на примере научных данных показаны инновационные пути снижения бедности населения на основе развития сферы услуг.

Ключевые слова: бедность, население, инновации, занятость, безработица, социальные инновации, рабочая сила, иммигранты, образование, окружающая среда.

KIRISH

Hozirgi vaqtda barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim tendensiyalari sifatida axborot texnologiyalari, intellektual resurslar, yuqori texnologiyalar, zamonaviy xizmat ko'rsatish hamda milliy iqtisodiyotning transformatsiyalashishi natijasida yuqori sifat va raqobatbardoshlikka ega innovatsion xizmatlarga asoslangan yangi iqtisodiyot"ni barpo etish bo'yicha keng ko'lamli tadbirlar va dasturlar realizatsiya qilinmoqda. "Yangi iqtisodiyotning rivojlanishi yuqori, barqaror va sifatli iqtisodiy o'sishning asosiy kafolatidir. Ko'pgina G'arb mamlakatlarida yangi iqtisodiyot yalpi ichki mahsulotning 30 % gacha o'sishini ta'minlaydi.

Bir necha o'n yillar davomida mamlakatimizning iqtisodiy tang ahvolini o'tish davri qiyinchiliklariga bog'ladik. Baxt-saodatga moddiy farovonlik bilan emas, birinchi navbatda, ma'naviy yetuklik orqali erishiladi, degan aqidaga shunchalik mahkam yopishib oldikki, oxir-oqibat davlat ham, jamiyat ham muammolar girdobiga botib ketdi. Nihoyat vaqt o'tib anglab yetganimiz shu haqiqat bo'ldi: inson oddiy minimal yashash sharoitisiz baxt

tugul, xotirjamlikka ham erisha olmas ekan. Mamlakatimizda kambag‘allik ko‘p yillar davomida “yopiq mavzu” bo‘lib keldi. Bu kategoriyaning o‘rniga “kam ta’minlanganlik”, “ehtiyojmandlik”, degan tushunchalardan foydalandik. Lekin kambag‘allik darajasi kamayib qolmadi. Tan olaylik, keyingi to‘rt yildagi ochiqlik siyosati tufayli “qozonda bori cho‘michga chiqdi”. Xalq bilan muloqotning samarali mexanizmi yo‘lga qo‘yilgach, haqiqiy ahvol, ya’ni odamlarning aslida qanday hayot kechirayotgani, ularning eng og‘riqli nuqtalari oshkor bo‘la boshladi. Mamlakatimizdagi islohotlarning pirovard maqsadi kambag‘allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishdir. Shu bois Prezidentimiz tashabbusi bilan xalqimiz turmushini yaxshilash yo‘lida juda katta vazifalarni amalga oshirishga kirishildi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 3-dekabrdagi “Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta’minlash va kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari to‘g‘risida” PF-29-son [1] va 2021-yil 11-avgustdagi “Kam ta’minlangan oilalarga moddiy yordam ko‘rsatish hamda kambag‘allik bilan kurashish ko‘lamini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PF-6277-son [2] Farmoni hamda 2021-yil 3-dekabrdagi “Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta’minlash va kambag‘allikni qisqartirish masalalari bo‘yicha hokim yordamchilari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-31-son qarori [3] bugungi kun talabidan kelib chiqib qabul qilingan yana bir muhim huquqiy asosdir. Keyingi yillarda bu borada davlat siyosatini markazdan mahalla darajasigacha yuritadigan vertikal tizim joriy qilingani quvonarli yangilik. Yoshlar masalalari bo‘yicha har bir tumanda alohida hokim o‘rinbosari, xotin-qizlar masalalariga har bir mahallada alohida rais o‘rinbosari mas’ul etib belgilanishi ham e’tirofga arziydigan voqelik. Bu esa, o‘z navbatida, mazkur yo‘nalish doirasida mahallalar va oilalarda muammolarni aniqlash, ularning yechimi bo‘yicha takliflar berish va kerakli chora-tadbirlarni amalga oishirlishini taqozo etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

So‘nggi yillarda iqtisodchi ilmiy izlanuvchilar, tegishli vazirlik mutaxassislari tomonidan davlatimizda kambag‘allikni qisqartirish masalasida keng ko‘lamli izlanishlar olib borishmoqda. Xususan, i.f.d. M.Kalonov o‘zining ilmiy tahliliy maqolasida “kambag‘allik” tushunchasini shu kungacha “yopiq mavzu” bo‘lib kelganligini va u “kam ta’minlanganlik”, “ehtiyojmandlik”, degan tushunchalardan farq qiladi, deya ta’kidlagan [4]. O‘zbekistonda aholi sonining yuqori sur’atlar bilan o‘sishi tufayli demografik siyosat oilani rejalashtirish va o‘lim darajasini kamaytirishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Shunga asoslanib aytish mumkinki, davlatning demografik siyosati – turmush darajasini oshirish va kambag‘allikni kamaytirish vositalaridan biri hisoblanadi. Ayni paytda O‘zbekiston Respublikasi hukumati endilikda oilani rejalashtirish siyosatiga mamlakatda kambag‘allik darajasini kamaytirish, aholi salomatligi va farovonligini oshirishning muhim omili sifatida qarashi maqsadga muvofiqligini ta’kidlagan [5]. N.Ernazarova esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida, aholi bandligi va daromadini oshirishda eng asosiysi tadbirkorlikni rivojlantirish orqali mamlakatda kambag‘allikni qisqartirishda tadbirkorlik sohalari, jumladan, oilaviy biznes sohasi faoliyati muhim ahamiyat kasb etib, iqtisodiy hamda ijtimoiy muammolarni hal etishda yetakchi o‘rinni egallashi haqidagi fikrni ilgari surgan [6]. Iqtisodchi olim R.Xasanov quyidagicha xulosalar bergan: O‘zbekistonda kambag‘allikka qarshi kurash haqida gapirganda turli mintaqalarda, shahar yoki qishloqlarda yashaydigan turli yoshdagi odamlar, erkaklar va ayollar uchun kambag‘allikning sabablari juda farq qilishini hisobga olishimiz kerak. Shu nuqtayi nazardan qashshoqlikka qarshi kurash juda murakkab va ko‘p qirrali vazifadir. Shu munosabat bilan muhtoj odamlarga to‘g‘ridan to‘g‘ri moliyaviy yoki tabiiy yordam ko‘rsatish orqali qashshoqlik muammosini hal qilishda jiddiy ijobiy natijaga erishish mumkin emasligi ayon bo‘ladi. Albatta, aholining kam ta’minlangan qatlamlarini ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash zarur, ammo kambag‘allikning turli xil sabablarini hisobga olgan holda, unga qarshi kurashda har qanday muhim yutuqlarga odamlar o‘zlarining moddiy muammolarini mustaqil hal eta oladigan va o‘zlarini zarur daromadlari bilan ta’minlaydigan sharoitlar yaratilgandagina erishish mumkin [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Oilalarda kambag‘allikni qisqartirish omillarini o‘rganish bo‘yicha olib borilgan izlanishlarimiz davomida tadqiqot metodologiyasining tizimli tahlil, statistik kuzatish, statistik jamlash va guruhlash kabi usullar qo‘llanilgan. Natijada, mamlakatimiz aholisining kambag‘allikdan qutqarishda avvalambor, xalqning turmush darajasini oshirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni yanada qo‘llab-quvvatlashga doir ishlar tahlili ilmiy xulosalar shakllantirishga asos bo‘ldi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kambag‘allik – bu hayot uchun muhim bo‘lgan, eng zarur minimal ehtiyojlarni qondira olmaydigan, ishga layoqatli bo‘lib, o‘zi xohlagan ishlarni davom ettirishi mumkin bo‘lmagan shaxs yoki ijtimoiy guruhni iqtisodiy holatining o‘ziga xos xususiyatidir. Shuni alohida ta’kidlash joizki, hozirda jahon bo‘ylab kambag‘allik yoki qashshoqlik tushunchalarining umumqabul qilingan hamda yagona kelishilgan ta’rifi ishlab chiqilmagan. Har

bir mamlakat oʻzi uchun belgilangan kambagʻallik mezonidan kelib chiqib tavsiflaydi. Oʻrganishlar natijasiga koʻra, hududlarda, ayniqsa, qishloq joylarda aholining aksariyat qismi yetarli daromad manbayiga ega emas. Dunyoning boshqa mamlakatlaridagi singari bizda ham kambagʻal qatlam mavjud. Ular taxminan 12-15 foizni tashkil etishi ham rost. Bu 4-5 million nafarga teng odam degani. Qarang, ana shu yurtdoshlarimizning bir kunlik daromadi oʻtgan yil boshida Prezidentimiz qayd etganidek, 10-13 ming soʻmdan oshmas ekan [4].

Kambagʻallikdan faqat oʻsha qatlamga mansub odamlar jabr chekadi, deyish yanglish tushuncha. Bu nafaqat aholi, balki davlatning ham katta dardi, hatto, aytish mumkinki, fojiasidir. Bu holat xalqning sogʻligʻi, mehnatga layoqati va ilmiy salohiyatiga putur yetkazadi. Shuningdek, uning oqibati Davlat budjetining pasayishi va siyosiy jarayonlarning keskinlashishiga sabab boʻladi. Chunki kambagʻal toifa jadal iqtisodiy oʻsishdan foyda koʻra olmaydi. Jamiyatning turli sohalarida ishtirok etish imkoniyati ham cheklangan. Davlat esa bepul oʻrta taʼlimni taʼminlash, tibbiy xizmatlarni asosiy paketini kafolatlash, ijtimoiy zaif, deb tasniflangan guruhlarga ixtisoslashgan yordam va kam taʼminlangan oilalarga imtiyozlar berishga majbur. Eng yomoni, kambagʻallik holatiga tushib qolishdan koʻra, undan chiqib ketish koʻp karra qiyinroq. Shu bois jamiyatimizda kambagʻallikni qisqartirish ayollar va yoshlar rolini oshirish, birinchi navbatda, ularga malaka berish hamda bandligini taʼminlash zarur. Bu vazifani samarali va sifatli bajarmasdan turib ayollar hamda yoshlar manfaatlari bilan bogʻliq ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-huquqiy masalalarni tizimli hal etish imkonsiz.

Kambagʻallikka qarshi kurash, uni qisqartirishga tizimli yondoshuv va aniq chora tadbirlar belgilash masalasi Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvar Oliy Majlisga Murojaatida birinchi marta kun tartibiga olindi. Unda xalqaro tajribani inobatga olgan holda, kambagʻallikni aniqlash mezonlari va hisoblash uslublarini ishlab chiqish, kambagʻallikka qarshi kurash boʻyicha samarali vositalarni qoʻllash amaliyotini jorish etish vazifasi belgilangan.

Davlatimiz rahbari tomonidan “Aholini ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi farmon qabul qilindi. Ushbu farmon xalqning turmush darajasini oshirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni yanada qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan muhim hujjat boʻldi. Kambagʻallikni qisqartirish borasida yagona davlat siyosatini yuritish maqsadida Iqtisodiy taraqqiyot va kambagʻallikni qisqartirish vazirligi tashkil etildi. Oʻzbekistonda kambagʻallikka qarshi kurashish 2017-yildan boshlab mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor yoʻnalishi qilib belgilangan. Respublika va hududlar miqyosida ehtiyojmand oilalarni qoʻllab-quvvatlash maqsadida 15 dan ortiq meʼyoriy hujjatlar qabul qilindi. Muhtojlikni aniqlash, shaffoflikni taʼminlash va manzilli ijtimoiy himoyani amalga oshirish maqsadida “Yagona ijtimoiy himoya registri” tashkil etildi va maʼlumotlarni yagona tizimi tashkil etildi. Iqtisodiy tahlillarga koʻra kambagʻallikni oylik yoki nafaqa miqdorini koʻpaytirish, kredit berish bilan qisqartirib boʻlmaydi. Ushbu strategik maqsadlarga hamma uchun teng imkoniyat yaratadigan yuqori iqtisodiy oʻsish hisobiga erishiladi.

Yurtimizda aholining muayyan qatlami oʻrtasida kambagʻallik mavjudligi birinchi marta eʼlon qilingan kundan boshlab uni qisqartirish boʻyicha keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda. Barcha tuman va shaharlarda ehtiyojmand oilalar, ayollar va yoshlar bilan manzilli ishlash boʻyicha mutlaqo yangi tizim – “Temir daftar”, “Yoshlar daftari” va “Ayollar daftari” joriy etildi. Buning natijasida ular bilan tizimli, manzilli ish yoʻlga qoʻyildi. Sektor rahbarlari va mutasaddi idoralar vakillari tomonidan har bir mahallada holat oʻrganildi, yoshlar va ayollar bilan birma-bir muloqot qilindi, ehtiyojlari, qiziqishlari aniqlandi hamda shu asosda manzilli choralar koʻrildi. Ishsiz yoshlar va xotinqizlarda motivatsiya uygʻotib, kasbiy koʻnikmalar shakllantirish, psixologik, huquqiy, tibbiy va moliyaviy koʻmak berildi. “Ijtimoiy shartnoma” tajribasi keng qoʻllanish uchun normativ bazasi ishlab chiqilib Buxoro viloyatida pilot tarzda qoʻllandi. Bu tizim orqali koʻplab fuqarolarning bandligi taʼminlandi. Oʻzini oʻzi band qilgan aholi uchun soliq imtiyozlari berilishi hamda koʻpgina cheklovlarning bekor qilinishi tufayli ming-minglab fuqarolarimiz mehnat faoliyatini qonuniy tarzda yoʻlga qoʻydi. Umuman, pandemiya sharoitida oʻz ishini yoʻqotgan aholini qoʻllab-quvvatlash uchun davlat va hukumat barcha chora-tadbirlarni koʻrdi. Kambagʻallikni qisqartirish va aholining daromad manbalarini oshirish maqsadida “daftar”lar bilan ishlash (jazoni oʻtab qaytganlarning ijtimoiy moslashuvi, yoshlar va ayollarni psixologik qoʻllab-quvvatlash, ularni chet tillari va kasb-hunarga oʻqitish boʻyicha) nodavlat notijorat tashkilotlar imkoniyatlaridan samarali foydalanish va hamkorlikni kengaytirish lozimligi belgilab olindi.

Keyingi yillarda xizmat koʻrsatish sohalari bilimlar iqtisodiyoti va innovatsiyalarga intensiv ravishda integratsiya qilinmoqda. Ilmiy faoliyat va tadqiqotlar natijalari koʻproq joriy qilinayotgan kompaniyalarda biznes jarayonlarini rivojlantirishda muhim omil boʻlib, uning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bu esa, iqtisodiyot sohalari va tarmoqlari ichida fan sig'imi yuqori boʻlgan sanoat ishlab chiqarishi singari xizmat koʻrsatish sohasi ham jadal surʼatlarda rivojlanib bormoqda.

Bizning fikrimizcha, xizmat koʻrsatish sohasidagi innovatsion faoliyat – bu xizmatlar bozorida taqdim yetilishi rejalashtirilgan va realizatsiya qilinadigan yangi yoki takomillashtirilgan xizmatni yaratish jarayonida ilmiy-texnik va ijodiy faoliyat natijalaridan amalda foydalanishdir.

Dunyoning barcha davlatlarda ilmiy-tadqiqot natijalarini moliyalashtirishda sanoat kompaniyalari (Yaponiya va Janubiy Koreyada 72,4 %, Finlyandiyada 70,2 %, AQSHda 68,2 %)ning ulushi ancha yuqori, ular, asosan, tadqiqot va loyihalarni realizatsiya qiladilar (75,3 %) % – AQSHda, 75,1 % – Shvetsiyada, 74 % – Janubiy

Koreyada, 71 % – Yaponiyada). Rivojlanish darajasi nisbatan pastroq davlatlarda hukumat tadqiqot ishlarini yuqori hajmda moliyalashtirib, qo‘llab-quvvatlaydi (Meksikada – 65,3 %, Turkiyada – 47,7 %), asosiy tadqiqotlar esa universitetlarda amalga oshiriladi (38,6 % va 35 % mos ravishda 55,3 %).

Ma’lumki, Rossiya O‘zbekistonning asosiy iqtisodiy hamkorlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekistonlik mehnat muhojirlarining asosiy qismi Rossiyada mehnat qiladi. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi masalalari agentligining ma’lumotiga ko‘ra, mart oyida Rossiyadan O‘zbekistonga 50 ming nafar mehnat muhojiri qaytib kelib, mamlakatdagi ishsizlar safiga qo‘shilgan edi. O‘zbekistonda iqtisodiy o‘sish sur’atlarining sekinlashishi fonida kambag‘allik darajasi ortmasligini ta’minlash hukumat uchun muhim va dolzarb vazifaga aylanadi. Jamiyatda kambag‘allik ko‘rsatkichlari va ularni monitoring qilish parametrlarini aniqlash, kambag‘allikni qisqartirishning samarali vositalaridan foydalanish kabi chora-tadbirlar sohaga doir davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari sirasiga kiradi.

Lekin O‘zbekiston sharoitini, oddiygina demografik holatni ham e’tiborga olish zarur. Mehnat bozoriga kirib kelayotgan mutaxassislar soni bilan mavjud ish o‘rinlarining soni bir-biriga nomutanosib. Yetarli miqdorda ish o‘rinlari yaratilmagani bois odamlar ishsiz qolmoqda. Shu tufayli tashqi mehnat migratsiyasiga ehtiyoj paydo bo‘lgan. O‘zbekistondagi “ortiqcha” ishchi kuchi shu yo‘sinda o‘z kunini ko‘rib kelmoqda. Aytmoqchi bo‘lganimiz, ish o‘rinlarini yaratish orqali kambag‘allikni qisqartirishda, avvalambor, mamlakatda iqtisodiy o‘sishni ta’minlash kerak deb hisoblaymiz. Biz tom ma’noda erkin iqtisodiyotni qura olsak, shunda iqtisodiyot tarmoqlarining o‘zi kerakli miqdorda ish o‘rinlarini yaratib, aholini ish bilan ta’minlaydi va pirovard natijada O‘zbekistonda kambag‘allar soni kamaya boshlaydi.

Tadqiqotlarimizning natijalari kambag‘allikni qisqartirishning boshqa yo‘llari ham borligini ko‘rsatmoqda. Shulardan biri – aholiga tadbirkorlik bilan shug‘ullanishga imkon berish. Aytaylik, bir kishi kichik biznesini yo‘lga qo‘yib, uchta odamni ish bilan ta’minlaydi. Bu yo‘ldan ham borsa bo‘ladi, lekin odatda xalq ichidan tadbirkorlar ko‘p chiqmaydi. Har qanday mamlakatda ular aholining 1-2 foizini tashkil qiladi, xolos. Risk darajasi yuqorilishi tufayli hamma ham tadbirkor bo‘lolmaydi. Mana shu 1-2 foiz qolgan yuzlab odamlarni ish bilan ta’minlaydi. Tajribadan ma’lumki, mehnat bilan band aholining 80-90 foizi tadbirkor emas, o‘sha tadbirkorga yoki davlat korxona va idoralariga yollanib ishlayotgan odamlar bo‘lib chiqadi.So‘zsiz, mamlakatda tadbirkorlikni rivojlantirish kerak. Bu yerda biz ta’kid etmoqchi bo‘lgan xususiy mulk, tadbirkorning huquqiy himoyasi, qonun ustuvorligini ta’minlash, biznes muhitini yaxshilash masalalari juda muhim. Zotan, ular kambag‘allikni qisqartirishga doir siyosatning zaruriy komponentlari sirasiga kiradi.

Samarqand viloyatida, xizmat ko‘rsatish sohaini rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki, xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish aholi farovonligi va ish bilan bandlik masalalarining hal bo‘lishini ta’minlovchi muhim omildir. Xizmat ko‘rsatish sohasi iqtisodiyotning tarkibiy qismi sifatida sanoat rivojlanishidan keyingi bosqichining muhim sektori hisoblangan servis iqtisodiyoti ahamiyatini oshishi va mamlakatning yalpi ichki mahsulotini ishlab chiqarishda bevosita rolining o‘sib borishi bilan izohlanadi.

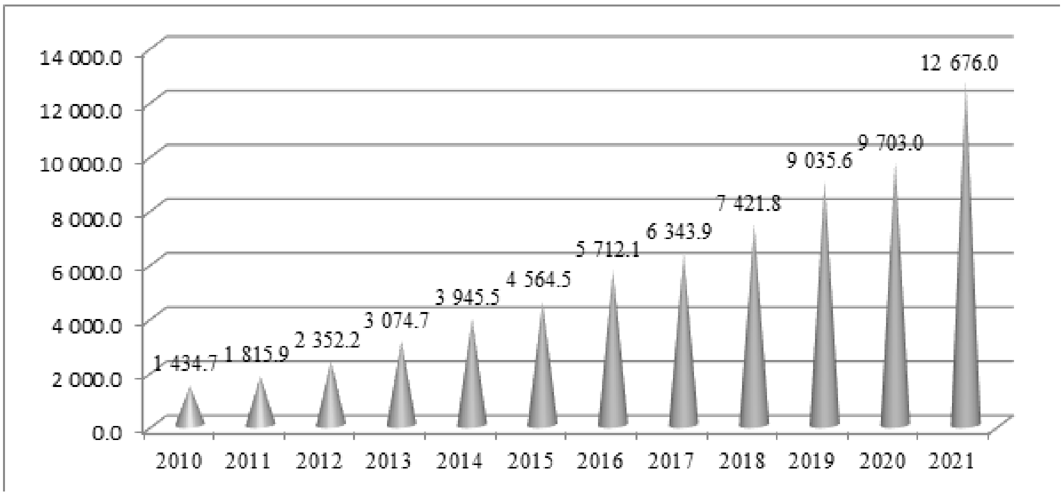

1-rasm: Samarqand viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning xizmatlar sohasidagi asosiy ko‘rsatkichlari hajmi [7], (mlrd. so‘m).

Kambag‘allikni qisqartirishning yana bir samarali vositalaridan biri – ijtimoiy innovatsiyalar. Ijtimoiy innovatsiyalarni yaratish va joriy etish amaliyoti O‘zbekistonda 2012-yilda boshlangan. Bu bo‘yicha BMT Taraqqiyot dasturi yirik loyihani amalga oshirgandi. Ungacha davlat institutlari mazkur sohani qo‘llab-quvvatlash tugul, qiziqish ham bildirmagan. Donor tashkilotning yordami bilan O‘zbekistonda ijtimoiy innovatsiyalar joriy qilina

boshlandi. Ular koʻproq samarali boshqaruv yoʻnalishida yoshlarni ragʻbatlantirish bilan bogʻliq tashabbuslar edi. Toshkent shahri va respublika hududlarida ijtimoiy muammolarga yechim topish maqsadida shunday dastur va loyihalar moliyaviy ragʻbatlantirilgan.

Oʻzbekistonda ijtimoiy innovatsiyalar rivojlangan, deb boʻlmaydi. Biroq tan olish kerak, sohasiga e'tibor katta. Aslida innovatsiyalarni rivojlantirish xususiy sektorning ishi. Innovatsion bozorni rivojlantirish hamda intellektual mehnat mahsuliga asoslangan innovatsiyalarni joriy etish uchun kuchli ilmiy baza, albatta, bozor boʻlishi kerak.

Hozircha Oʻzbekistonda innovatsiyalar bozori shakllanmagan. Buning uchun sarmoya va sarmoyadorlar yoʻq. Innovatsion tadbirkorlik katta mablagʻni talab qiladi. Shu bois 2016-yilda mahalliy innovatsiyalarni moliyalashtirish mexanizmi yoʻlga qoʻyila boshlandi. Dunyoda innovatsiyalarga sarmoya jalob qilish oson. Chunki bunga juda koʻp pul ajratiladi. Ishni innovatsion ekotizimni yaratishdan boshlash kerak. U koʻplab tarkibiy qismlardan iborat. Tadqiqotlarimiz mazkur tizim Oʻzbekistonda endigina shakllanayotganligini koʻrsatmoqda. Ijtimoiy innovatsiyalar kelajagi porloq soha. Rivojlangan mamlakatlarda shunday konsept borki, davlat siyosati hamda siyosiy institutlarning kuchi yetmayotgan joyda ijtimoiy innovatsiyalar ishlaydi. Ya'ni fuqarolar mustaqil ravishda oʻzlari uchun ijtimoiy qulaylik yaratishga harakat qiladi.Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa buning teskarisi – ijtimoiy innovatsiyalardan odatda jamiyatning faqat asosiy ehtiyojlarini qondirishda foydalaniladi. Deylik, qaysidir qishloqda ichimlik suvi muammosi boʻlsa, mahalliy aholi oddiy texnologiya oʻylab topib, shu muammoni hal qilishi mumkin. Elektr energiya yetkazishda ham innovatsiyalar ishlatiladi. Masalan, Braziliyaning qashshoq hududlarida odamlar suvdan boʻshagan plastmassa idishlarga muayyan material joylashtirib, uylarining tomiga oʻrnatib quyosh nuridan elektr energiyasini olmoqda. Bunday innovatsiyalar asosan lokal muammolar yechimiga xizmat qiladi. Makroinnovatsiyalar ham bor. Ularning amaliyotga tatbiq etilishi jamiyat hayotida tizimli oʻzgarishlarga olib keladi. Masalan, oʻz vaqtida AQSHda faqat puldor odamlar oliy ma'lumotli boʻla olgan. Ma'lum vaqt oʻtib, jamiyatdagi yemirilishlar natijasida vaziyat oʻzgardi. Hozir Amerikada oliy ta'lim pulli boʻlishiga qaramay, oddiy oilalarning bilimli farzandlari universitetga kira olyapti. Bu jamiyatda xalq ravnaqiga xizmat qiladigan ijtimoiy mexanizmlar yaratilgani va ular haqiqatdan ham ishlayotganidan, oʻz samarasini berayotganidan dalolatdir.

Ijtimoiy innovatsiyalarni turli sohalarda tatbiq etsa boʻladi. Atrof-muhit muhofazasi boʻladimi, kambagʻallik yoki samarali boshqaruv muammolari boʻladimi, ta'lim sohasida ham ijtimoiy innovatsiyalarni joriy etish mumkin. Tahlillarimiz nizolarni hal etishda ijtimoiy innovatsiyalardan foydalanish mumkinligidan dalolat beradi. Iqtisodiyotda ham ijtimoiy innovatsiyalar qoʻl keladi. Yuqorida kambagʻallik parametrlari haqida ta'kid etdik. Mana shu parametrlar negizidagi muammolar yechimi sifatida ijtimoiy innovatsion loyihalar qoʻllanilsa, albatta, ijobiy natijaga erishiladi. Chunki ijtimoiy innovatsiyalarning xususiyati shundaki, ular odamlarning ehtiyojidan kelib chiqib yaratiladi va pilot loyiha sifatida muayyan ijtimoiy doirada, masalan, qaysidir uy xoʻjaligida sinab koʻriladi. Sinov jarayonida aholining oʻzi sizga qanday ijtimoiy muammosi borligi va uni qaysi yoʻllar bilan yechish mumkinligini aytadi. BMT Taraqqiyot dasturiga oʻxshash yirik rivojlanish tashkilotlari oʻzi konkret hududga kelib qayerda yoʻl, qayerda kutubxona, bogʻcha yoki maktab qurishni hal qiladi. Ijtimoiy innovatsiyalarda esa aksincha, qayerda nima qilish kerakligini davlat yoki xalqaro tashkilotlar emas, balki jamiyat vakillari aytadi. Ya'ni odamlar ekspert vazifasini bajaradi hamda ijtimoiy loyihada bevosita ishtirok etib, uning ijrosiga baravar bosh qoʻshadi. Aslida yuqoridan koʻrsatma asosida boshlangan loyiha xalqqa keragi yoki qizigʻi boʻlmasa, odamlar uni qabul qilmaydi. Masalan, biron qishloqqa kelib mana sizlarga quyosh batareyasi, endi undan bemalol foydalanib uylarni yoritish hamda isitishingiz mumkin, deb barcha sharoit yaratib beriladi. Ammo vaqt oʻtib qarabsizki bu uskuna yo buzilgan, yoki biron qismi oʻgʻirlangan boʻladi. Oddiy narsada, agar tashqaridan odam kelib muammoingiz bilan qiziqsa va uni siz istagandek emas, balki oʻzi bilgandek hal qilishga urinsa, albatta, unga yo ishonmaysiz, yoki qilingan ish samara bermaydi. Bil'aks muammo yechimi yuzasidan iste'molchi bilan maslahatlashilsa, jonli muloqot yuzaga keladi va bunday loyihadan natija chiqadi. Innovatsiyalar uchun kraudsorsing, ya'ni maqsadli guruhdan fikr olish juda muhim. Toʻgʻri, iste'molchilarda innovatsiyani yaratishda bilim yoki koʻnikma boʻlmasligi mumkin, lekin gʻoya va taklif ulardan chiqishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Davlatning inson kapitalini eng quyi bosqichlaridan puxta shakllantirishga, aholining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga, shahar va qishloq joylari orasidagi tafovutlarini kamaytirishga qaratilgan siyosati ushbu sohalardagi rivojlanish koʻrsatkichlarida oʻz aksini topgan. Bu yoʻnalishlarda davom ettiriladigan ishlar boʻyicha maqsadli koʻrsatkichlar qabul qilingan konsepsiya, dasturlar doirasida tasdiqlangan hamda ularni amalga oshirish boʻyicha yoʻl xaritalari ishlab chiqilgan. Ushbu vazifalarni bosqichma-bosqich amalga oshirilishi aholi turmushining yanada farovonlashishiga hamda mamlakatning barqaror iqtisodiy oʻsishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda kambag‘allikka qarshi kurash haqida gapirganda, turli mintaqalarda, shahar yoki qishloqlarda yashaydigan turli yoshdagi odamlar, erkaklar va ayollar uchun kambag‘allikning sabablari juda farq qilishini hisobga olishimiz kerak. Shu nuqtayi nazardan, qashshoqlikka qarshi kurash juda murakkab va ko‘p qirrali vazifadir. Shu munosabat bilan, muhtoj odamlarga to‘g‘ridan to‘g‘ri moliyaviy yoki tabiiy yordam ko‘rsatish orqali qashshoqlik muammosini hal qilishda jiddiy ijobiy natijaga erishish mumkin emasligi ayon bo‘ladi.

Albatta, aholining kam ta’minlangan qatlamlarini ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash zarur, ammo kambag‘allikning turli xil sabablarini hisobga olgan holda, unga qarshi kurashda har qanday muhim yutuqlarga odamlar o‘zlarining moddiy muammolarini mustaqil hal eta oladigan va o‘zlarini zarur daromadlari bilan ta’minlaydigan sharoitlar yaratilgandagina erishish mumkin.

Yuqori zamonaviy texnika va texnologiyalar, ilmiy tadqiqot ishlanmalari, innovatsion loyihalar va boshqaruv yangiligiga ega bo‘lgan innovatsiyalarni xizmat ko‘rsatish jarayonlariga joriy qilmasdan turib raqobatbardosh yangi xizmatlarni yaratish va realizatsiya qilishning imkoniyati mavjud emas. Bular tadqiqotimizning natijalariga tayangan holda quyidagi takliflarimizda namoyon bo‘ladi:

1. Innovatsiyalarni rivojlantirishda, xususan, xizmat ko‘rsatish sohasida bir qator tashkiliy muammolarga yechim topishni taqazo etadi. Buning uchun xorijiy mamlakatlarda mavjud innovatsiyalarning tajribalarini o‘rganish va uni natijaviy jihatlarini qo‘llash uchun zamonaviy ilmiy bazalarni yaratish kerak;

2. O‘zbekistonda endigina shakllanayotgan ijtimoiy innovatsiyalarga strategik nuqtayi-nazardan kelib chiqib yondoshilsa maqsadga muvofiq bo‘ladi..Chunki jahon tajribasi davlat siyosati hamda siyosiy institutlarning kuchi yetmayotgan joyda ijtimoiy innovatsiyalar sinergetik samaradorlik natijalarini keltirib chiqaruvchi konsept sifatida foydalanish kerak;

3. Iqtisodiy tizimda ijtimoiy innovatsiyalar kambag‘allik parametrlarini qisqartirishning muhim mexanizmlaridan biri hisoblanadi, uning mehnat unumdorligini oshirish, aholi daromadlarni ko‘paytirish, bandlik, kambag‘allikni qisqartirish va boshqa makroiqtisodiy o‘lchamdagi muammolarni bartaraf etuvchi stimulyator sifatidagi xususiyatlaridan kelib chiqib qaror qabul qilish bugungi kunimizning buyuk zaruriyati hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta’minlash va kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari to‘g‘risida” PF-29-son Farmoni. 03.12.2021-yil. https://lex.uz.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kam ta’minlangan oilalarga moddiy yordam ko‘rsatish hamda kambag‘allik bilan kurashish ko‘lamini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PF-6277-son Farmoni. 11.08.2021. https://lex.uz.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta’minlash va kambag‘allikni qisqartirish masalalari bo‘yicha hokim yordamchilari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-31-son qarori. 03.12.2021-yil. https://lex.uz.
4. Kalonov M. “Kambag‘allikni qisqartirish: imkoniyat va harakatlar qanday natija beradi?”, “Xalq so‘zi” gazetasining 2021-yil 11-fevral 30-soni.
5. Abduramanov X.X. Demografiya sohasida iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning strategik yo‘nalishlari // Moliya va bank ishi elektron ilmiy jurnali. V son. Sentabr - oktyabr, 2020. – 144-153-betlar. https://journal.bfa.uz/maqola/BFA_maqola_5_son.pdf
6. Ernazarova N.N. Oilaviy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish orqali kambag‘allikni qisqartirish // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 3, may-iyun, 2021-yil. 253-258-betlar. http://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/27_Ernazarova.pdf
7. Manba: Samarqand viloyat Davlat statistika Bosh boshqarmasi ma’lumotlari.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar koʻchirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar maʼsul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi maʼlumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

Oʻzbekiston Respublikasi Oliy taʼlim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan roʻyxatdan oʻtkazilgan.